

Když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl...

Rozhovor s Petrem Samojským, připravil Josef Musil
2015-02

V úvodu Listů jsem napsal, že mě zaujal název knížky Křesťanská spiritualita v katolické tradici. Máme i my unitáři nějakou svou specifickou spiritualitu?

Samozřejmě že jako unitáři máme svou specifickou spiritualitu! Protože unitářství je spiritualita. Pokud připustíme, že unitářství je určitý způsob vztahování se k tomu, co nás přesahuje, že dává rámec sebeuskutečňování člověka a poskytuje korektivní parametry k vytváření vztahů s druhými, pak je to zřejmé. A skutečnost, že se jedná o systém záměrně otevřený, který dává člověku svobodu vytvářet si svou osobní a osobitou cestu, není v kontrastu s tvrzením, že unitářství je specifická spiritualita.

Jde ale asi hlavně o to, jak kdo chápeme ten pojem spiritualita, protože v běžném užívání českého jazyka je to pojem relativně nový. Ještě naši předchůdci, unitáři v 20. až 50. letech minulého století, si vystačili se slovem náboženství. Nám se ty dva pojmy mohou zdát významově jiné, ale ono opravdu jde jen o to, jak si co definujeme. Osobně se přikláním k definici spirituality ve třech bodech:

1. Spiritualita je prostor, v němž se každý ocitá vstupem do života. Každý člověk, který žije a je schopen zcela nejzákladnější existenciální reflexe nad otázkou, kdo jsem já, kdo má kapacitu vnímat svou minulost a přítomnost a zamýšlet se nad svou budoucností, tím praktikuje spiritualitu. Bez ohledu na výsledky a způsob, bez ohledu na inteligenci, morálku a charakter, každý člověk je bytostí spirituální.

2. Spiritualita nepotřebuje ospravedlnění z oblasti nadpřirozena. Ve své podstatě totiž nemusí mít naprosto nic společného s náboženstvím, filozofií nebo teologií, ani s Bohem, bohy a vůbec nadpřirozenem.

3. Nikdo nemá copyright a svrchované právo k interpretaci spirituality a jejímu užívání. To znamená, že na spiritualitu jako takovou nikdo nemá výsadní právo, nikomu nepatří a nikdo, tedy žádná osoba ani žádná instituce, spiritualitu nevlastní a nemůže ji vydávat za vlastní.

Tím bych rozlišil spiritualitu jakožto rozměr a způsob života od náboženství, které je ideologicky vymezenou formou spirituality.

Řekls, že „jako unitáři máme specifickou spiritualitu, protože

unitářství je spiritualita“. Ale jak tohle mám přiblížit třeba příslušníku jiného náboženství, který dokáže charakterizovat svoji spiritualitu konkrétně. Můžeš uvést příklady té specifčnosti a čím se liší od spirituality jiných věr?

Svoboda, rozum, tolerance, to jsou tři slova, která po staletí vystihují unitářskou spiritualitu. Ta slova sama o sobě jsou samozřejmě příliš stručná, ale jsou to zkrátka základní pojmy, od kterých se odvozují takzvané unitářské principy. A zároveň, když o nich začneme přemýšlet hlouběji (k tomu je dostatek dostupné literatury), uvidíme, jak používání těchto základních principů je ve světě náboženství atypické, a přinejmenším nás to zřetelně vymezuje.

Zkus tedy zareagovat na tvrzení Jáji Markové v předchozím článku: „Není možno označit spiritualitu jako záležitost nějaké skupiny. Není možno ani hovořit ani psát o spiritualitě např. židovské, křesťanské, islámské, buddhistické nebo unitářské.“

Všechno je jen otázka slov, pojmů, definic a způsobu, jak se s nimi zachází. A teď si budu trochu odporovat – dá se říct, že nemůže být řeči o unitářské spiritualitě, když je fakt, že má každý právo na svůj světový názor, pojetí osobní duchovní praxe a podobně.

Na tvou první otázku, kde jsi zmínil křesťanskou spiritualitu v katolické církvi, jsem měl nejdřív pohnutku reagovat zpochybněním takové snahy, protože by muselo být upřesněno, jakou křesťanskou spiritualitu by to mohlo obnášet. Spiritualitu ježíšovskou? Jidášovskou (viz nově objevené Jidášovo evangelium)? Augustinovskou? Akvinského? Komenského? Katolickou? Protestantskou? A můžeme ten pojem dělit dál do nekonečné šíře, protože například letniční spiritualita je dost odlišná od myriády dalších forem v rámci křesťanského vnímání světa.

Stejně tak bychom v rámci unitářské spirituality mohli hovořit o spiritualitě Dávidově, transcendentalismu, unitářského humanistického hnutí, čapkovské, hašplovské nebo tomášovské, a to už jsem se zaměřil na českou unitářskou kulturu. Na druhé straně můžeme podstoupit a pohlédnout na ty tradice z vyšší perspektivy, nazírat na ně jako na ucelené proudy, které se něčím charakterizují. Takže Jája Marková má pravdu, že pokud se snažíme být objektivní, neměli bychom generalizovat. Nicméně pokud už generalizujeme, a to v našem životě stejně děláme z pochopitelných důvodů poměrně často a běžně (opět generalizují!), pak můžeme různá hnutí specifikovat, třeba proto, aby pro nás byla uchopitelnější a srozumitelnější.

Někdo by také mohl namítnout, že když lidé věří v jednoho Boha, je tento stále týž, ať už jde o jakékoliv náboženství. Je to pravda? Je nějaký rozdíl mezi základní spiritualitou unitáře a dejme tomu satanisty?

Ono je dost dobře možné, a tak to nezřídka bývá, že dva lidé tvrdí, že věří v Boha, že to je ten jeden Bůh, ale současně prohlašují anebo

svým chováním ukazují, že Bůh toho druhého člověka není ten správný. Věří lidé v jednoho Boha, protože Bůh je jeden, anebo každý věří ve svou představu o Bohu? Osobně se domnívám, že život, či spíše jsoucno, má svůj zdroj v jednom prameni (a můžeme ho nazývat Bůh), a ten má tolik podob, kolik je lidí, kteří v něj věří nebo v něj nevěří. Asi jako v tom krásném příběhu z Indie, kdy nevidoucí lidé popisují slona.

Pokud bychom porovnávali spiritualitu unitáře a satanisty, je třeba v první řadě poznamenat, že satanismus je uctívání protikladu Boha. Unitářství, tedy unitářská spiritualita obecně, inspiruje člověka, aby uctíval a respektoval vyšší princip života, tedy to, co nás přesahuje, a současně aby nelpěl na svých omezujících představách. Naproti tomu satanista vyzývá konkretizované zobrazení protikladu Boha v rámci dualistického pojetí světa. Takže převedeno do praxe, vnímání souvislostí a stylu života - ten rozdíl je dost velký.

A jak vlastně, Petře, praktikuješ svou spiritualitu v každodenním životě?

Spiritualitu Samojského? Vždyť jsme si přece řekli, že se to nemá generalizovat, a tak stejně jako se objektivně nedá hovořit o spiritualitě židovské, křesťanské, buddhistické, nedá se hovořit ani o spiritualitě Samojského! Protože kterého Samojského bychom měli na mysli? Toho, kterému bylo pět let? Deset let? Sedmnáct let? Dvacet jedna? Třicet? Toho současného - ale co je to vlastně současnost? Anebo Samojského na smrtelné posteli? Toho, který prožívá radost, nebo který se trápí? To jsou věru různé osoby s různými formami spirituality!

Ale na druhé straně, jak jsem také řekl, můžeme generalizovat, tedy při vědomí, že se ocitáme na tenké půdě relativizace. Kdybych měl hovořit o konkrétních oblastech praxe, momentálně zažívám velkou radost z Křídlení, programu, který jsme začali v září v pražské obci. Je to pro mne osobně něco, co jsem vlastně dlouhé roky hledal.

Ano, hudba je pro mne důležitá, jak pasivní poslech, tak aktivní hraní, to je rozhodně jedna z částí mé osobní spirituality. Příroda, to je můj chrám. Když se mi podaří odejít se sitárem na zahradu a souznít s hudbou, tichem a okolím, je to úžasné. Když jsem s rodinou na zahradě při oslavě slunovratu, je to jiná část mé osobní spirituality. Nedělní shromáždění, třebaže při nich mám zpravidla aktivní úlohu, těžko bych si svou osobní spiritualitu mohl představit bez nich, protože společenství, jehož jsem částí, je mi duchovním domovem, a to se vším, co ho vytváří. A když se Karel Loula opře do pedálů varhan, odlétám - a to vtipkuji jen zčásti.

Takhle bych mohl jmenovat dál poezii, která mi dává sílu, rozličné knihy, ty „horníčkovské stálice“, které člověku jsou vždy k dispozici jako zdroj naděje a síly, korespondenci s přáteli, prodlévání v tichu, rozhovor s někým u kafe nebo u piva, anebo posamožštěnou atmavičáru; ten seznam by mohl být dlouhý.

Leccos z toho, co uvádíš – třeba hezké knihy, korespondence s přáteli, rozhovor s někým u kafe nebo u piva –, ale přece praktikuje mnoho lidí neorganizovaných v žádné církvi, a třeba by je ani nenapadlo, že právě praktikují „spiritualitu Samojského“...

To zcela jistě! Však já také nijak nenaznačuji, že by ta moje forma spirituality byla nějak univerzální. A abych byl upřímný, ani se nesnažím nějakou formu spirituality praktikovat pro to, abych ji praktikoval. Snažím se jen a pouze žít svůj život, žít jej, abych se za sebe sám před sebou nestyděl, abych se posouval kupředu, abych se stával lepší, aby moje vztahy byly zdravější, abych... mohl bych pokračovat dál, ale bylo by to zbytečné. A asi bych to uzavřel Werichovou perlou, že: „Když už člověk jednou je, tak má koukat aby byl. A když kouká, aby byl, a je, tak má být to, co je, a nemá být to, co není, jak tomu v mnoha případech je.“

Z toho plyne, že k unitářské spiritualitě lze člověka přivést vcelku příjemně bez hartusení o věčném zatracení, vymanění ze špatné karmy a podobně. Jakým způsobem vlastně jako duchovní „obracíš lid obecný“ na unitářskou víru?

Unitářský způsob misijní činnosti je vcelku atypický, tedy ve srovnání s tradičním organizovaným křesťanstvím. Také i proto, že nemáme černobílé pojetí světa, kterým bychom mohli lákat a vyhrožovat. Je to spíš poukazem na potřebu autenticity, při respektování určitých principů etických, duchovních, společenských a tak podobně. Tady bych připomněl knihu „Spiritualita (nejen) pro skeptiky“, která otázky spirituality řeší dost komplexně, a nakonec mnozí také už znají náš unitářský seminář Spirála, který je zaměřen na základní otázky duchovní cesty člověka, vybízí k zamýšlení nad nimi a nabízí i praktické úkoly.

Ovšem klíčovými v této otázce jsou naše shromáždění, protože ta jsou vlastně sdílenou spiritualitou. O unitářství je možné bavit se v rozličných ohledech; žité je ale přece každodenním životem, celkovým přístupem k životu. A praktickou podobu sdílené spirituality získává ve společenství, protože pokud je člověk sám, nemá s kým svůj život sdílet. Naše shromáždění jsou proto svým způsobem naší vizitkou: jednak člověku připomínají základní hodnoty života a duchovního rozměru života prismaťem unitářství a také poskytují prostor k sdílení zkušeností, názorů a myšlenek. A v neposlední řadě i prostor k praktické činnosti směrem k druhým, to aby víra nebyla jen mlácením prázdné slámy.

Protože ale jen několik měst v naší zemi má nějaké unitářské společenství, i proto vzniklo Širší společenství a i proto vznikl ten zmíněný korespondenční kurz Spirála.

Prozrad' o Spirále víc. Co v ní zájemce čeká?

Spirála se vyvíjela několik let. Je to takový úvod do otázek víry,

filozofie a náboženství. A ty otázky jsou sice na pohled jednoduché, ale postupně se člověk noří hlouběji a zjišťuje, že když má odpovědi formulovat sám za sebe, už to tak snadné není. Na něco se může podívat novým pohledem, něco dalšího si může vyzkoušet. A i proto se kurz jmenuje Spirála – třebaže si člověk klade tutéž otázku, nepohybuje se v kruzích, ale dělá třeba právě nový závit spirály.

V nabídce má dva kurzy: Základní otázky duchovního života (šest lekcí) a Duchovní témata lidského bytí (12 lekcí) s použitím materiálů z práce Karla Hašpla, filozofa a unitářského duchovního; tenhle kurz je oproti prvnímu už náročnější.

Nutno ale dodat, že Spirála je určena především zájemcům z veřejnosti, proto je také nabízena Obcí širšího společenství. Jinak předpokládáme, že členové mohou otázky spirituality a duchovní praxe obecně řešit ve svém společenství, jehož jsou částí, a i se svými duchovními.

Kolik lidí už Spirálu absolvovalo? Jak jim to šlo?

Celkem je to několik desítek osob, které se tou cestou vydaly, ale jen málokdo prošel oběma kurzy. Vyžaduje to přece jen sebedisciplínu, pevnou vůli a vytrvalost. Podmínkou zaslání další lekce je totiž vždy zodpovězení otázek – i když jakoukoliv formou –, případně splnění úkolů z lekce předchozí.

Kdyby ty sám jsi měl absolvovat Spirálu, co by pro tebe bylo nejtvrdějším oříškem a na co by se ti odpovídalo nejlehčeji?

Jedna z nejtěžších otázek by pro mne byla: Co je tvým posláním na Zemi. Protože to je otázka, kterou si mohu zodpovídat každý den znovu, a to kvůli měnícím se okolnostem života. Je to zajímavá otázka, protože jednak na ni můžeme mít odpověď celkovou, z perspektivy celoživotní nebo aspoň řady let, kdy vzdálený cíl, který jsme si vytkli, je nám světlem jako maják, ale také si můžeme upravovat své drobné cíle opravdu každodenně. To poslání má jak ten až skoro osudový životní rozměr, tak i rozměr každodenních a všedních otázek a povinností. A druhé není úplně to nejlehčí. Ale co bych s radostí podstoupil – a také čas od času dále podstupuji –, jsou návštěvy různých jiných duchovních společenství různého typu a jejich rozbor, respektive rozbor mých dojmů z takové návštěvy. To je totiž zrovna jeden z praktických úkolů, které Spirála nabízí.